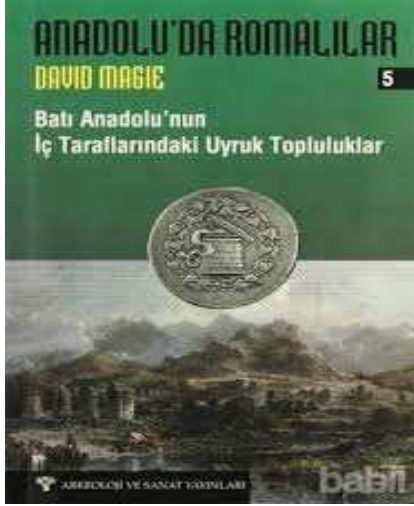

David Magie, **Anadolu'da Romalılar 5: Batı Anadolu'nun İç Taraflarındaki Uyruk Topluluklar**, Çev. Nezih Başgelen – Ömer Çapar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2015. IV, 196 s. ISBN: 978-605-396-320-2.

Hüseyin ÜRETEN*

Biz Eskiçağ tarihçilerinin bildiği üzere, David Magie'nin 1950 yılında Princeton Üniversitesi tarafından yayımlanan iki ciltlik eseri *-Roman Rule in Asia Minor to the end of the third century after Christ*. Volume I, Text; Volume II, Notes. By David Magie. (Princeton: Princeton University Press. 1950. pp. XXI, 723; 725 – 1661, map.)¹- Alman Filoloji Derneği'nce Merit Ödülü'ne layık görülen *"olağanüstü yapıtların en olağanüstü örneği"* olarak nitelendirilmiş olup Roma dönemi Anadolu tarihi için en önemli başvuru kaynaklarından biridir.

Bizim burada tanıtımını yaptığımız kitap, söz konusu eserin beşinci bölümünü kapsamaktadır. Kitabın orijinalinde çevirisi yapılmış olan bölüm *"The Subject Communities of the Interior (pp. 119-970)"* başlığı altında sunulmuştur. Türkçe çevirisinde bu bölüm, *"Batı Anadolu'nun İç Taraflarındaki Uyruk Topluluklar (ss. IV+ 196.)"* başlığı altında *Sardeis, Magnesia ad Sipylum, Thyateria, Stratonikeia, Nakrasa, Philadelpheia, Apameia, Kelainai, Kolossai, Laodikeia, Hierapolis, Antiokheia, Nysa, Tralleis, Alabanda, Akmonia, Aizanoi, Synnada, Aphrodisias, Tabai* kentlerinden oluşmaktadır. Ayrıca kitapta *Kısaltmalar (ss. 54-62)* ve *Dipnotlar (ss. 63-196)* bölümlerine de yer verilmiştir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Magie'nin eseri Roma dönemi Anadolu tarihi için en önemli başvuru kaynaklarından biridir. Ve Eskiçağ tarihi alanındaki bu kaynak kitap bir defada ve tek cilt olarak değil, fakat görüleceği üzere, kitap formatında, 2001 tarihinden başlayarak Arkeoloji ve Sanat Yayınları tarafından bölüm bölüm yayımlanmakta ve yayımlanmaya olasılıkla

* Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Eskiçağ Tarihi Ana Bilim Dalı Başkanı – Aydın (hureten@adu.edu.tr).

¹ Bu kitabın tanıtımı için bkz., Reviewed Work: "Roman Rule in Asia Minor: To the End of the Third Century After Christ. By David Magie", Review by: T. Robert S. Broughton. *The American Historical Review*, Vol. 57, No. 2 (Jan. 1952), pp. 417-420; ayrıca bkz., "Magie (David). Roman Rule in Asia Minor to the end of the third century after Christ. Princeton University Press, 1950; 2 vol. in 8, 1662 pp., une carte", M. Fievez, *Revue belge de philologie et d'histoire – Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, Annee 1954, Volume 32, Numero 1, 190-191.

da devam edecektir. Burada bir parantez açarak, tanıtacağımız kitap da dâhil 2001 yılından 2015 yılına kadar toplam 5 kitabın çevirisini yapan iki çevirmen hakkında da şu kısa bilgiyi paylaşmak isterim. Çevirmenlerden Nezih Başgelen, ülkemizde ilk popüler yayın olan Arkeoloji ve Sanat Dergisi'ni çıkaran ve uzun yıllar arkeoloji yayıncılığı yapan tanınmış bir arkeolog; sayın hocam Prof. Dr. Ömer Çapar da bir Eskiçağ tarihi profesörüdür. Çevirinin kalitesi ve güvenilirliği açısından bu bilgi bana göre oldukça önemlidir.

Evet, tanıtımını yaptığımız bu kitap, Magie'nin eserinin beşinci bölümünü kapsamaktadır. Burada söz konusu klasik eserin ilgili bölümünün tanıtım ve değerlendirmesini yapmadan önce ilk olarak kitaplığımızda yerlerini almış olan daha önceki dört bölümün çevirisi yapılan kitapları hiç olmazsa her birinin arka kapağında yer alan bilgileri sizlere hatırlatmak isterim.

Eserin ilk bölümü (*The Bequest of Attalus*), "*Attalos'un Vasiyeti*" başlığıyla 2001 yılında Arkeoloji ve Sanat Yayınları tarafından yayınlandı.² Kitabın arka kapak yazısı aynen şu şekildedir: *Ege Denizi'nden yaklaşık 18 km içeride geniş ve verimli Bakırçay Vadisi'nin kuzey ucunda yalçın bir kayalığın üzerinde Bergama Kalesi yer alır. Burada M.Ö. II. ve III. yüzyıllarda bir dizi yetenekli kral Batı Anadolu'nun büyük güçlerinden biri haline gelen bir krallık kurmuşlardır. Bergama krallarının sonuncusu III. Attalos'un vasiyetnamesiyle bu krallık M.Ö. 133'te Roma'nın egemenliğine girmiştir. David Magie'nin anıtsal eserinin bu bölümü Bergama Krallığı'nın tarihine ışık tutmaktadır.*

İkinci bölüm (*The Land and Its Riches*), "*Batı Anadolu ve Zenginlikleri*" başlığıyla 2002 yılında aynı yayınevi tarafından yayınlandı.³ Kitapta; *Mysia'nın, Bergama'nın, Lydia'nın gür ormanlarından elde edilen köknar, meşe, dişbudak, terebent ağacı kerestesi, İda Dağı'ndan toplanan Asia'nın en iyi reçinesi... Bereketli Kyzikos Ovası'nın tahıl, meyve, üzüm ve zeytin gibi zırai ürünleri, Khios'un inciri... Smyrna, Klazomenai, Erythai, Ephesos ve Midilli'nin şarapları... Aiolis ve Lydia'nın kumaşları, Sardeis'in ince dokunmuş halıları... Bergama'nın parşömeni, post ve deri sanayii... Mysia, Bergama, Lampsakos ve Tmolos'daki altın madenleri; Aisepos'un gümüşü, Anderia'nın çinko sülfidi, Lesbos'un demir ve kurşunu, Messogis Dağı'nın antimonu... Thyateria, Tralleis ve Bergama'nın keramik sanayii... Üretilen tüm bu mallar ve bu ürünlerin dolaşımını sağlayan ulaşım yolları, limanlar ayrıntılarıyla ele alınmaktadır.*

Üçüncü bölüm (*The Greek States of the Western Coast*) ise "*Batı Anadolu Kent Devletleri*" başlığıyla 2003 yılında yayınlandı. Bu bölümde David Magie, Batı Anadolu'daki İzmir (Smyrna) ve çevresinde yer alan Eski Foça (Phokaia), Urla (Klazomenai), Lâpseki (Lamsakos), Değirmendere (Kolophon), Behramkale (Assos), Edremit (Adramytteion), Çandarlı (Pitane), Mi-

² Bu kitabın kısa bir tanıtımı, Prof. Dr. Oğuz Tekin tarafından Toplumsal Tarih Dergisi'nde (Sayı: 101/Mayıs 2002) yapıldı.

³ Bu kitabın tanıtımı da Prof. Dr. Mehmet Ali Kaya tarafından Tarih İncelemeleri Dergisi'nde (Cilt: XIX, Sayı: 2 Aralık 2004) yapıldı.

las (Mylasa), Bodrum (Halikarnassos) gibi pek çok yerleşim yerini ele alarak incelemektedir.

Göçlerle buralara gelenler ne tür lehçeler konuşuyorlardı? Kentlerin idari yapılanmaları nasıldı? Bu kapsamda demos, eponymos, monarkhos, hip-parkes, demiourgos, prytanis, hieropoios, neopoies, stephanephoros, prostatai, strategoi, grammateos, agoranomos, leitourgos, gerousia, vb. adlarla ifade edilen unvan ve devlet organları hangi yetki ve sorumlulukları taşımaktaydı?

Kent devletlerinin gelirleri nereden sağlanmaktaydı?

Antik Çağ'da Batı Anadolu kent devletlerine ilişkin daha pek çok sorunun cevabı bu kitapta bulacaksınız."

Eserin dördüncü bölümü (*The Greek States During the Third and Second Centuries*), "M.Ö. III. ve II. Yüzyıllarda Batı Anadolu" başlığıyla 2007 yılında yayınlandı. Bu bölümün arka kapak yazısı da aynen şu şekildedir: "1950 yılında Princeton Üniversitesi tarafından yayınlanan ve "olağanüstü yapıtların en olağanüstü örneği" olarak nitelendirilen David Magie'nin Anadolu'da Romalılar adlı eserinin dördüncü bölümünde; Büyük İskender'in ölümünden sonra M.Ö. 323-281 arasında Diadokhoslar arasındaki mücadeleler sırasında Batı Anadolu'ya hâkim olan M.Ö. 323-301 arasında Antigonos Monoptalmos, M.Ö. 301-281 yılları arasında Lysimakhos Dönemi; İskender İmparatorluğunu tekrar birleştirmeyi başarırken M.Ö. 281'de öldürülen I. Seleukos ile Apameia barışı arasında geçen yüzyıl içinde Batı Anadolu'da Seleukos, Atallos, Lagos ve Antigonos hanedanlarının mücadeleleri, Bithynia, Paphlagonia, Pontos ve Kappadokia'da yerel krallıkların ortaya çıkışı irdelenmektedir. M.Ö. 189'da Sipylos yakınında Manisa'da Antiokhos'u yenen Romalılar'ın bu tarihten itibaren nasıl Batı Anadolu'nun kaderini yönlendiren bir güç olmaya başladığı, M.Ö. 188'deki Apameia barışıyla Batısı ile birlikte tüm Anadolu'nun görünümünün nasıl değiştiği, Anadolu'nun kaderini tekrar gerçekten Anadolu'ya alan yerel devletlerin eline geçişi, Aristonikos İsyanı'na kadar Batı Anadolu'daki tüm olaylar ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır."

Şimdi, tanıtımını yaptığımız kitaba geri dönecek olursak; 2015 yılında yayımlanan bu kitap, yukarıda da belirttiğimiz gibi, "Batı Anadolu'nun İç Taraflarındaki Uyruk Topluluklar" a ayrılmıştır. Diğer bir deyişle, Büyük İskender Anadolu'ya geldiğinde Hellenizmin yayılmasından daha az etkilenen, Sardeis, Magnesia ad Sipylum, Thyateria, Stratonikeia, Nakrasa, Philadelphieia, Apameia, Kelainai, Kolossai, Laodikeia, Hierapolis, Antiokheia, Nysa, Tralleis, Alabanda, Akmonia, Aizanoi, Synnada, Aphrodisias ve Tabai kentleri ele alınmaktadır.

Batı Anadolu'nun iç kesimlerinde bulunun bu kentler, Pers krallarının özendirmeleri sonucunda Grek göçmenlerinin yerleşimine uğramışlardır. Ancak bu eni gelenlerin etkisi çok hissedilmemiştir. Yani halkının çoğu Grekler olsa bile bunların hiçbirinde bir Grek geleneği ya da Hellas ile gerçek bir bağ yoktu. Bundan dolayı bu yerlerin Hellenik kökenleri Pers yönetiminden önceki döneme uzanan kentlerin hak olarak Büyük İskender tarafından tanınmış bağımsızlıklarına dair herhangi bir iddiaları da yoktu. Dolayısıyla bunlar, krallıklarının ayrılmaz bir parçasını oluşturdukları Helle-

nistik dönem krallarına doğrudan bağlı kalmışlar, içinde yer aldıkları bölgelerin yönetimiyle görevli krallık valilerinin yetkileri altında kalmışlardır. Ve Romalılar da Anadolu'da üstün bir konuma geçtiklerinde özellikle sevilen birkaç topluluk dışında tümünün statüsünde hiçbir değişiklik olmamıştır.

Aslında, sahil kentleriyle ilişki kuran ve Grek kökenli birçok kişiyi yerleşikleri arasında barındıran yerler, özellikle ana ticaret merkezleri yavaş yavaş Hellenik bir karakter almışlardır. Sadece daha uzak bölgeler ile özellikle ülkenin eski bir kabile örgütünü koruyan ya da eski Asianik âdete göre kırsal köy merkezlerinden oluşan bölümleri bu etkiye boyun eğmemişlerdir, çünkü Hellenizmin ışığı, Ege sahil çizgisinden ya da içerilere uzanan büyük yollardan uzaklığa göre azalma eğilimi göstermiştir.

Böylece Hellenleşen kentler, yönetim ya da ticaret merkezleri olarak uzun süredir bir kent karakterine sahip olan eski toplulukları içermiştir. Bununla beraber çoğu stratejik bir değeri olan yerlerde, olasılıkla bazen daha eski yerleşme yerleri üzerinde ya da ticari etkinliklerinin görünümü veya toprak verimliliği gelecekte refah vaat ettiğinden dolayı, krallar tarafından kurulan kraliyet kuruluşlarıydı.

Bu gibi kentler kurmanın örneğini Büyük İskender vermişti. Ve bu uygulamayı hem Antigonos hem de Lysimakhos izlemiştir. Aynı politika Pergamon kralları tarafından da benimsenmiştir.

İşte bu kentleşme sürecinde Anadolu Yarımadası'nın batı kesiminin coğrafya biçimi, Hellenistik krallara bağlı kentlerin durumunu saptamada çok önemli bir etken olmuştur. Böylece, içlerinden ana ırmakların ve büyük karayollarının geçtiği Lydia kent merkezleri ile Mysia ve Karia'nın komşu bölümleri, kuzey ve güneydeki daha az girilebilir bölgelerin merkezlerinden sayı bakımından çok daha fazla idiler. Bu üstünlük, Grek kent-devletlerinin durumunda olduğu gibi, bu kitapta gözden geçirilen birkaç kentin - *Sardeis*, *Magnesia ad Sipylum*, *Thyateria*, *Stratonikeia*, *Nakrasa*, *Philadelphieia*, *Apameia*, *Kelainai*, *Kolossai*, *Laodikeia*, *Hierapolis*, *Antiokheia*, *Nysa*, *Tralleis*, *Alabanda*, *Akmonia*, *Aizanoi*, *Synnada*, *Aphrodisias* ve *Tabai* - anlatımında daha açık görülecektir.

Bu gözden geçiriş, ilkin Hermos (Gediz) (Yukarı Kaikos ile) ve Maiandros (Büyük Menderes) büyük nehir havzalarının ana kentlerini ve sonra da uzakta yer alan bölgelerin, Karia Marsyas (Çine Çayı) Vadisi'nin, Lydia-Phrygia sınır bölgesinin, merkezi ve doğu Karia dağlık ülkesinin kentlerini içermektedir.

Sonuç olarak, kısa bir özet ile tanıtmaya çalıştığımız "**Batı Anadolu'nun İç Tarafındaki Uyruk Topluluklar**" başlıklı bu kitap, dipnotlarındaki bol kaynakçası ve bilimsel tartışmaları ile birlikte, Batı Anadolu'nun Roma dönemini en yetkin bilim adamlarından birinin kaleminden sunmaktadır bize.

Diğer bölümlerinin çevirilerinin de kısa zamanda kitaplıklarımızda ilk 5 bölümün yanında yerlerini almaları ümidiyle ve yararlı olması dileğiyle...